

Hamza Gábor

Adalékok a kolozsvári egyetem történetéhez

Additional Details on the History of the Babeş-Bolyai University

Összefoglalás

A kolozsvári egyetemet 1872-ben alapították az 1872. évi XIX. törvénycikk alapján. E törvénycikk értelmében a kolozsvári egyetemnek négy kara (facultas) volt. Ezek a következők: a Jog- és Államtudományi Kar, az Orvostudományi Kar, a Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar és a Matematikai és Természettudományi Kar. Az uralkodó 1881. január 4-én járult hozzá ahhoz, hogy az egyetem a „Ferencz József magyar királyi Tudományegyetem” nevet viselje.

Kulcsszavak: Erdély, Ferencz József Tudományegyetem, dualizmus

Summary

The Babeş-Bolyai University in Cluj-Napoca (BBU) was founded in 1872 in accordance with Article XIX of 1872. According to this article, the University of Cluj had four faculties (facultas). These were the Faculty of Law and Political Sciences, the Faculty of Medicine, the Faculty of Humanities, Languages and History and the Faculty of Mathematics and Natural Sciences. On 4 January 1881, the Emperor of the Habsburg Monarchy granted the university the name Franz Joseph Royal Hungarian University.

Keywords: Transylvania, Franz Joseph University, dualism

PROF. DR. HAMZA GÁBOR, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar (gabor.hamza@ajk.elte.hu).

A KOLOZSVÁRI EGYETEM

A kolozsvári egyetemet 1872-ben alapították az 1872. évi XIX. törvénycikk alapján. Az egyetem alapításának napja azonban megelőzi ennek a törvénynek az elfogadását, mivel a kiemelkedő jogtudós, Pauler Tivadar (1816-1886) – aki báró Eötvös József halálát (1871) követően, Andrassy Gyula miniszterelnök felkérésére lett rövid időre vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1872. szeptember 4-ig állt e tárca élén, amikor is igazságügyi miniszter lett – előterjesztésére az uralkodó, Ferenc József már 1872. május 29-én elrendelte az egyetem alapítását, a törvényhozás utólagos jóváhagyásának (jogos) reményében.

A bölcsészeti és jogi tanulmányokat egyaránt folytató Pauler Tivadar tanári működését a zágrábi királyi akadémián kezdte meg. 1847-ben a győri jogakadémián, egy évvel később a pesti egyetemen lett az észjog (*Vernunftrecht*) és a magyar közjog (*ius publicum Hungaricum*) rendes tanára. Professzori működése a pesti (később budapesti) egyetemen rendkívül sikeres volt. Mindig is szívügyének tekintette a magyar nemzeti ügy képviselését. Elkötelezett híve volt az egyetemi autonómiának. Nem kis mértékben az ő érdeme volt a magyar oktatási nyelv (újból történő) bevezetése a felsőfokú tanintézetekben. Az 1860. október 20-án kibocsátott diplomával (Októberi Diploma) állította vissza Ferenc József a magyar tannyelvet a Magyar Királyság területén a felsőoktatási intézményekben. Fontos eleme volt a reformnak az, hogy az oktatásügy ismét a magyar törvényhozás hatáskörébe került.

Trefort Ágoston (1817-1888), aki Pauler Tivadar utódja a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium élén a Lónyay-kormányban – a miniszteri tárcát másodszori felkérésre, 1872-ben fogadta el, 1872. szeptember 17-én nyújtotta be a kolozsvári egyetem alapítására vonatkozó törvényjavaslatot, melyet az országgyűlés képviselőháza rövid időn belül, már október 2-án elfogadott. Ezt az elfogadott törvényt az uralkodó október 12-én szentesítette.

A pesti tudományegyetemen jogi tanulmányokat folytató és végző Trefort Ágoston – aki egészen haláláig volt vallás- és közoktatásügyi miniszter, majd 1885-ben, Lónyay Menyhért halálát követően a Magyar Tudományos Akadémia elnökévé választották, mely tisztséget haláláig töltötte be – nevéhez fűződik a kolozsvári egyetem fejlesztése, amelynek Trefort életében egyedül az ország anyagi lehetőségei szabtak határt.

A fentebb már említett 1872. évi XIX. törvénycikk értelmében a kolozsvári egyetemnek négy kara (facultas) volt. Ezek a következők: a Jog- és Államtudományi Kar, az Orvostudományi Kar, a Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar és a Matematikai és Természettudományi Kar. Az uralkodó 1881. január 4-én járult hozzá ahhoz, hogy az egyetem a „Ferenc József magyar királyi Tudományegyetem” nevet viselje. Az alapítólevél azonban csak később, az egyetem alapításának huszonötödik évfordulóján, 1897. november 1-jén adta ki. Ennek oka az volt, hogy az egyetemnek – úgymond – „életképességét” kellett az alapítólevél elnyerése érdekében bizonyítania. Trefort Ágoston kezdeményezésére és hathatós támogatásával került sor a vegytani, bonctani és élettani intézetek létesítésére.

A kolozsvári egyetem vonatkozásában utalnunk kell arra, hogy a Dualizmus korában, a Kiegészítést követően Magyarországon (Horvátország és Szlavónia nélkül) még két tudományegyetem létesítésére került sor. A debreceni és a pozsonyi tudományegyetem 1912-ben létesült; az oktatás ezeken az egyetemeken azonban csak két évvel később, az első világháború kitörésének évében, 1914-ben kezdődött el.

Említést érdemel, hogy Győr, Kassa, Pécs és Szeged városok is szerettek volna egyetemi várossá válni. Debrecenben – a kolozsvári egyetemhez hasonlóan – öt kar (Református Hittudományi Kar, Jog- és Államtudományi Kar, Bölcsészettudományi Kar, Orvostudományi Kar és Természettudományi Kar) alapítására került volna sor. 1918-ig azonban ezek közül csak az első három kar tudta működését megkezdeni.

Pozsonyban az Erzsébet Tudományegyetemen négy kar (Jog- és Államtudományi Kar, Orvostudományi Kar, Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar, továbbá Mennyiségtani-, Természettudományi- és Mezőgazdasági Kar) működött volna. Az első világháború kitörésének évében a Jog- és Államtudományi, a világháború utolsó esztendejében pedig a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Kar, továbbá az Orvostudományi Kar kezdte meg működését.

Az első világháborút követően, pontosabban a trianoni békeszerződés aláírása, majd ratifikálása után az 1921. évi XXV. törvénycikk értelmében a Ferencz József Tudományegyetemet Szegeden helyezték el. Szegeden az egyetem 1921. október 9-én nyílt meg. A második bécsi döntést (1940. augusztus 30.) követően, Észak-Erdély és a Székelyföld Magyarországhoz csatolása eredményeként az 1940. október 19-én kihirdetett 1940. évi XXVIII. törvénycikk értelmében valósult meg a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Kolozsváron történő újjászervezése.

Ezzel egyidejűleg került sor Szegeden a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem felállítására, melynek ünnepélyes, a kormányzó jelenlétében történő megnyitására 1940 novemberében került sor. Ilyen módon mindkét városban egyidejűleg létezett magyar oktatási nyelvű és igazgatású egyetem.

Az újjászervezett kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemet ünnepélyes keretek között 1940. október 24-én nyitották meg. Az oktatás tehát már ennek az évnek az őszén megindult. Az újjászervezett egyetemen a korábbi négy helyett öt kart létesítettek. A meglévő, fentebb felsorolt négy karhoz ötödikként a Közgazdaságtudományi Kart állították fel.